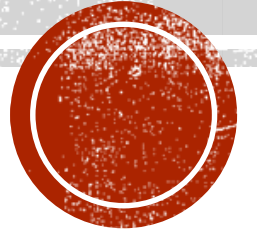

ULUSLARARASI ÖRGÜTLER

3. HAFTA

Doç. Dr. Erdem DENK

MİLLETLER CEMİYETİ DENEYİMİ

- Ana Organlar
- Sekreteryay/Kurul/Konseyl
- Karar Alma Yöntemi
- Yetkiler
- İlgili Kuruluşlar
- Dağılma

MİLLETLER CEMİYETİ'NİN ANA ORGANLARI

- 26 maddeden oluşan MC Misakı'nın hem genel olarak hem de organları ve yetkileri açısından ayrıntılı düzenlemeler içerdiğini söylemek zordur. Bunda yukarıda değinildiği üzere bağımsız bir kurucu metne sahip olmaması ve misakın barış antlaşmalarının ilk bölümünden müteşekkil olması önemli bir etken olsa gerektir. Ayrıca, özellikle bu çapta ve iddiada ilk örgüt olmasının etkisi de yabana atılmamalıdır. Hem hesaba katılacak olumlu-olumsuz deneyimler yoktur hem de uygulamada karşılaşılabilecek olası sorunların tümünün kestirilebilmesinin mümkün olmadığı açıktır.
- MC'nin yapılandırılması açısından ilk dikkat çeken nokta, 19. yüzyıl boyunca sistematikleşen uluslararası konferans ve kongrelerle ilksel örgütlenme örneklerinin kazandırdığı deneyimlerin etkisidir. Öyle ki, örneğin daimi ve kendi kurumsal yapısı olan bir sekreteryaya sahip olması, modern uluslararası örgütlenme tarihi açısından bir ilktir. Hemen aşağıda ele alınacak bu durum bir yana, genel ve özel yetkili organları da “dünya barışı ve güvenliği” amacı çerçevesinde düzenlenmiştir. Nitekim MC deneyimi, BM'yi de etkileyecek şekilde “dünya hükümeti” iddialı küresel örgütlerin biçimlendirilmesi açısından özel önem taşımakta, dolayısıyla çoktan tarih sahnesine karışmış olsa da en azından BM sistemini anlamak için yakından incelenmeyi hak etmektedir.

SEKRETERYA/KURUL/KONSEY

- MC Misakı'nda “sürekli Sekreterlik” (*permanent Secretariat*) olarak da anılan Sekretarya, kurucu belgede açıkça yazdığı gibi Cenevre'deki merkezinde görev yapmakta ve örgütün kuruluş amaçlarıyla ilkelerine uygun şekilde kendisine verilen görevleri yerine getirmektedir. MC'nin varlığının ve tüzel kişiliğinin maddi/fiziki göstergesi de olan sekretarya, kendi bina ve tesislerinde çalışan ve önemli bir kısmı “uluslararası memurlar”dan oluşan personeliyle örgütün idari ve bürokratik tüm işlerini yapan organdır. Uluslararası memur statüsündeki personel, görevleri çerçevesinde diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklardan yararlanır.
- Modern uluslararası örgütlerin öncülleri olan uluslararası konferans ve kongrelerde, her bir katılımcı devlete eşit bir oy hakkı verilse de, devlet delegasyonlarına sayısal anlamda bir üst sınır genellikle getirilmiyor, buysa temsilde ve işleyişte açık bir eşitsizlik ve adaletsizlik anlamına geliyordu. Zira taraf devletler ekonomik ve beşeri kaynaklarının elverdiği ölçüde çok farklılaşan sayıda temsilci gönderebiliyor, böylece fazla delegasyonla temsil edilen devletlerin psikolojik, siyasi ve fiili üstünlüğüne kapı aralanıyordu. 19. yüzyıldan taşınan bu türden olumsuz deneyimler, ilk küresel iddialı örgüt olan MC'de kısmen karşılığını bulmuş ve ana organlardan olan Kurul'da eşit bir oy hakkı olan üye devletlerin diplomatik delegasyonununsa en fazla üç kişiden oluşabileceği kararlaştırılmıştır.
- Kurucu metinde açıkça öngörülmesine de, fiiliyatta MC'nin özel yetkili yönetim/yürütme organı olarak çalışan Konsey, savaştan galip çıkan “büyük devletler”in ağırlığının hissedildiği bir yapıdır. Kuruluş sürecinde Konsey'in **Müttefik ve Ortak Başlıca Devletler** (*Principal Allied and Associated Powers*) olarak anılan beş (ABD, Fransa, İngiltere, İtalya ve Japonya) daimi üyeyle dört geçici üyenin temsilcisinden oluşması öngörülmüştür.

KURUL VE KONSEY'DE KARAR ALMA YÖNTEMİ

- Kurul'un ve Konsey'in ilke olarak oylamaya katılan üyelerin oybirliğiyle karar alması öngörülmüştür. Öte yandan, oybirliği gerektiren birçok mesele de yine güç ilişkilerinin etkisinin şekillendirdiği uygulamada "teknik" ve "usul" konuları olarak adlandırılmış ve böylece bu gibi konularda geçerli olan oyçokluğu ilkesi tercih edilmiştir. Kuşkusuz bu, uluslararası örgütlenme pratiğinde yeni ve önemli bir gelişmedir. Zira her bir üyenin fiilen veto yetkisine sahip olduğu oybirliğinin aksine oyçokluğu öngörmek, öngörülen sayıda devletin olumlu oyu sağlandıktan sonra diğer devletlerin olumsuz oyunun nihai kararın çıkmasına engel teşkil etmemesi anlamına gelmektedir. Buysa, örgütün bir bütün olarak tekil devletlerin önüne geçmesi ve en azından çalışma alanı ve yetkileri itibariyle belirli bir inisiyatif kazanması anlamına gelmektedir.

MİLLETLER CEMİYETİ'NİN (KURUL VE KONSEY) YETKİLERİ

- MC Misakı, hem Kurul hem de Konsey'in "Cemiyet'in görev alanına giren ya da dünya barışını ilgilendiren her soruna bakmaya yetkili" olduğunu ifade etmektedir (madde 3/4 ve 4/4). Burada geçen "Cemiyet'in görev alanına giren" konularda ön plana çıkanlarsa, uyuşmazlıkların barışçıl çözümü, silahsızlanma ve manda yönetimi şeklinde sınıflandırılabilir.
- MC'nin kendisinden sonra gelecek BM'nin "ders çıkardığı" en önemli sorunlarından birisi de, iki ana organının yetkilerini ve yetki dağılımını/paylaşımını net bir şekilde düzenlememesidir. Örgüt bütçesini onaylama ve Konsey üyelerini seçme gibi yetkilerin Kurul'a verilmesi, uyuşmazlıkların çözümü konusunda Konsey'in özel bir konuma sahip olması dışarıda tutulursa, iki ana organın yetkilerinin iç içe geçtiği dahi söylenebilir.

İLGİLİ KURULUŞLAR

MC, ana organları dışında kimi kuruluşlarla da birlikte anılmaktadır. Bunlardan özellikle dört yapı dikkat çekmektedir.

- MC Mülteciler Komisyonu
- Sağlık Örgütü
- Uluslararası Çalışma Örgütü
- Uluslararası Sürekli Adalet Divanı

MİLLETLER CEMİYETİ'NİN DAĞILIŞI

- Özellikle 1929 **Ekonomik Bunalımı**'nın etkisiyle görünür olan uluslararası iktisadi ve siyasi sorunlar, sıcak çatışmaların değişken güç dengesinin etkisiyle 1930'larla tekrar başlaması anlamına gelmiştir. Bu anlamda belki de ilk somut ve ciddi olay, **Japonya'nın 1931'de Mançurya'yı işgalidir**. Üye olmayan ABD'nin kendi talebiyle ilgili MC çalışmalarına katılması dâhil kimi “diplomatik” çabalar harcansa da, MC'nin etkili bir tavır alamadığı krizin bir aşamasında Japonya MC üyeliğinden ayrıldığını ilan etmiştir. Teorik olarak MC Misakı'nın ihlali anlamına gelen tüm bu süreçte etkisiz kalınması, MC'nin aldığı belki de ilk somut darbedir. Durum, **İtalya'nın 1935'te Habeşistan'ı işgalinde** daha da sorunlu bir hal almıştır.
- Tam bu dönemde sürmekte olan **İspanya İç Savaşı**'ysa (1936-1939), MC'nin fiilen dağıldığının göstergesidir. İkinci Dünya Savaşı'nın adeta provası niteliğinde olan bu “iç” savaş, ideolojik cephelerin gölgesinde uluslararası güç dengesinin test edildiği bir dönem olmuştur. Kimi savaş tekniklerinin dahi denendiği savaş, MC'yi kerhen de olsa resmen bir arada tutan ortaklığın resmen dağıldığı anlamına gelmektedir. Zira MC, kurucu metninin 15/8. maddesine atıfla “**ulusal yetkiye girdiği**” gerekçesiyle İspanya İç Savaşı konusunda bir karar almadığı gibi, diğer devletlerin müdahalesine de olanak tanımamıştır. Zaten birçok devlet üyelikten ayrılmış, SSCB 1939'da üyelikten atılmış, İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla da MC fiilen çalışamaz hale gelmiştir.

